

Engelen in de H. Schrift

De ontwikkeling van de Bijbelse angelologie

De leer over de engelen in de Schrift

Inhoudsopgave.

- De Bijbelse angelologie.

- Extra:
 - ▶ Het vierde Lateraans concilie (1215).
 - ▶ De synthese van St. Thomas van Aquino (1225-1274).
 - ▶ De invloed van de Satan op de wereld.
 - ▶ De angelologie van Dionysius de Areopagiet

De Bijbelse angelologie.

Engelen in het O.T.

- in het O.T. is er geen echte leer over de engelen of angelologie.
- het Hebreeuws kent geen equivalent voor het huidige begrip “engel”.
- de term **Mal’ak** wordt vaak gebruikt voor wat wij een engel noemen, maar ook voor een gezant (bv. van de koning).
 - ▶ ook de priester (Mal. 2,7)
 - ▶ de koning (2 Sam. 14,17.20)
 - ▶ de mens (1 Sam. 29,9) worden mal’ak genoemd.
- ▶ de LXX maakt onderscheid tussen een hemelse (engel) en aardse bode (gezant)

In de Pentateuch.

De oudste laag: Jahwist en Elohist.

- de oude Joden geloofden dat God zich van engelen bediende om de wereld en de geschiedenis te sturen.
 - ▶ de oorsprong van dit geloof is onbekend.
- er zijn engelen zowel in de jahwistische als in de elohistische traditie.
 - ▶ bij Hagar (Gen.16,7 J en 21,17 E)
 - ▶ het offer van Isaak (Gen. 22,11)
 - ▶ die Jacob onderwijst in een droom (Gen. 31,11)
 - ▶ beschermer van Gods getrouwen (Gen. 24,7.40)
 - ▶ een wegwijzer voor het Volk naar het beloofde land (Ex. 14,19), enz.
- een enkele keer komen engelen in het meervoud voor.
 - ▶ de bezoekers van Abraham (Gen. 19,1.15)
 - ▶ in de droom van Jacob in Betel (Gen. 28,12).

In de Pentateuch.

De jongere bronnen: Priestercodex en Deuteronomist.

- de jongere bronnen Priestercodex en Deuteronomist, schijnen te zwijgen over engelen.
 - ▶ als er engelen voorkomen in de geschiedenis van Jozua tot Koningen dan is het een weergave van een oudere traditie, bv.
 - in het lied van Debora (Rech. 5,23),
 - verschijning aan Gideon (Rech. 6,11-23)
 - aan de ouders van Simson (Rech. 13,2-22), enz.
 - ▶ niet altijd wordt het woord malak gebruikt, zoals in Jos. 5,13-15 waar de “de aanvoerder van het leger van Jahwe” duidelijk een engel is.

Pentateuch

Het beeld van engelen

- zien eruit als mensen (Gen. 18-19 / Rech. 6,13; 13,6.8).
 - ▶ zij zijn echter wel het voorbeeld van schoonheid (1 Sam. 29,9).
- kunnen zich klaarblijkelijk in vuur veranderen.
 - ▶ in de brandende braambos (Ex. 3,2)
 - ▶ in het vuur van het offer van Manoah (Rech. 13,20).
- gaan in de droom van Jacob op en neer tussen hemel en aarde (Gen. 28,12).
- zien alles wat er op aarde gebeurt en zijn alwetend (2 Sam. 14,17.20).

- in vele teksten loopt dooreen wat de Heer en wat de engel doet.
 - ▶ de engel is de boodschapper van God en
 - ▶ het is alsof God zelf spreekt.

Pentateuch

Het beeld van engelen

- de oudste teksten spreken meestal over “engel des Heren” (malak jahweh of malak ha’elohim).

- de vraag is:
 - ▶ is dit steeds dezelfde engel?
 - ▶ die zeg maar de eerste is van alle engelen?
 - ▶
 - ▶ m.a.w. moet men vertalen met dé of met een engel van de Heer?

- het steevast gebruik van “engel van de Heer” (enkelvoud) tegenover malakim in het meervoud suggereert dat het één persoon is.

De lyrische teksten

De taken van engelen

- engelen zijn uitvoerders van Gods wil.
 - ▶ Ps. 78, 49: “liet brandend zijn toorn op hen los, verbolgenheid, dreiging en gramschap: een zwerm van boden (malakim) des onheils.”
 - ▶ dit herinnert er ons aan dat de plagen in Egypte een boodschap van slechte engelen waren, die van God een moordadige opdracht kregen (2 Kon. 19,35).
- in Ps. 91,11 krijgen de engelen de opdracht Gods getrouwen op al hun wegen te beschermen (ook Gen. 24,7).
- de psalmen: voortdurend Gods lof zingen in de hemel (Ps. 103,20; 148,2).

De lyrische teksten

Namen van/voor engelen

- ze krijgen namen zoals de “sterken” of de “majesteiten” (addirim).
 - ▶ hun brood is het hemelse manna (Ps. 78,25).
- ze worden heiligen genoemd (Job 4,18, vgl. 15,15).
- ze vormen de kroonraad of het hof van God (Ps. 89,6.8).
- ze worden ook letterlijk “zonen van God” (benej elohim) genoemd.
 - ▶ deze loven de Heer (Ps. 29,1; Job. 38,7) net zoals de engelen (Ps. 103,2; 148,2).

De lyrische teksten

Hemelse hofhouding

- dit beeld van een hemelse hofhouding zou uit Ugarit (= Ras Shamra in Syrië) (-9de eeuw) komen.
- vergelijk Job, waar het hemelhof samenkomt bij God. (Job 1,6; 2,1) (uit -5de -4de eeuw)
 - ▶ de Heer is niet een god onder de goden is maar de God van alles
 - ▶ aan Hem is alles onderworpen.
 - ▶ alle volkeren van de wereld worden vertegenwoordigd door engelen.
 - ▶ er zijn engelen (Job 4,18) of heiligen (Job 15,15) die niet te vertrouwen zijn.
- in Jes. 14,3-20 wordt Babylon bij God vertegenwoordigd door een hemelwezen dat in de Vulgaat **Lucifer** of *Morgenster* (Ἑωσφορος) heet, en waarvan de val wordt aangekondigd.
- in Ez. 28,11-19 wordt een hemelwezen, een cherub, “Koning van Tyrus” genoemd.
 - hier vinden we een voorbeeld van de val van de engelen, die Gen. 6,1-4 uitwerkt.

De lyrische teksten

Cherubijnen en Serafijnen

- de naam **cherubs, cherubim of cherubijnen** duidt oorspronkelijk de met vleugels uitgeruste wezens aan die de ark van het verbond omringen.
 - ▶ de naam komt waarschijnlijk van het akkadische (oud-semitisch) “karabu” (bidden, zegenen).
 - ▶ ze symboliseren de wolken die God omgeven die in het donker woont (1 Kon. 8,12).
 - ▶ later werden ze gepersonifieerd tot engelen die God omgeven.
 - ▶ Gen. 3,24 (J) spreekt over de cherub met het vlammeende zwaard die de ingang van de hof van Eden bewaart.
 - ▶ deze figuren noemt Jes. 6,2-7 **serafijnen**. (s-r-p = branden).
 - één heeft te taak de lippen van Jesaja open te branden.
 - een belangrijke taak is het middelaar zijn tussen God en de profeet (1 Kon. 13,18).
- in de oudste teksten zijn de engelen of “zonen van God” een gesloten schare, waaruit geen individuen naar voren treden, tenminste als “mal’ak jahweh” één engel van de Heer betekent.

Engelen in het O.T.

Na de ballingschap.

- m.n. in Job, Dan. en Tob. en de apocriefen (Henoch, Boek der Jubileeën, Syrische Apocalyps van Baruch).
- sommigen krijgen een naam.
 - ▶ Simeon ben Laqish, een rabbijn (200 fl.250-290), zegt hierover “de namen van de engelen kwamen met hen die terugkeerden uit Babylon”.
 - het is mogelijk, maar niet bewezen, dat de complexe hofhouding van de Babylonische godenwereld hier invloed op Israël heeft gehad.
- na Babylon is “*engel van de Heer*” duidelijk één persoon,
 - ▶ een soort eerste minister van het hemelse hof, die de berichten ontvangt van hen die de berichten naar de aarde brengen (Zach. 1,11).
 - ▶ hij heeft een zekere autonomie, waardoor hij kan voorspreken voor Jeruzalem (1,12).

Na de ballingschap.

Na de ballingschap: De Satan

- in deze periode duikt de figuur van **dé Satan** (met lidwoord) op tussen de hemelingen (Job 1,6-12; 2,1-7; vgl. ook Zach. 3,1-2 (ca -520)).
 - ▶ hij heeft de rol van de aanklager van Job, maar hij luistert uiteindelijk naar God, als hij Job kwelt. (ook in Zach. 3,1-2)
 - ▶ Satan is hier kennelijk de titel van een (goede) engel die de rol van aanklager speelt en nog geen eigennaam.
 - ▶ hij wordt duidelijk gezien als de tegenstrever van alle menselijke vroomheid en vreze Gods.
- ca. 200 jaar later in 1 Kron. 22 is **Satan** (zonder lidwoord) niet meer de titel of functie van de aanklagende engel maar een eigennaam.
 - ▶ hij is een autonoom wezen dat volgens deze schrijver David verleid heeft tot de volkstelling. (1 Kron. 21,1)

Het late Jodendom.

Wijsheid

- in de -1ste eeuw wordt Satan (Wijsh. 2,23-24) de vijand van de mensheid, de duivel door wiens schuld jaloezie en dood in de wereld gekomen zijn.
 - ▶ duivel is een transcriptie van de Griekse vertaling διαβολος, van Satan = lasteraar.
 - ▶ “God heeft immers de mens geschapen voor een onvergankelijk leven en Hij heeft hem gemaakt tot een beeld van zijn eigen eeuwigheid, maar door de afgunst van de duivel is de dood in de wereld gekomen en hij wordt ondergaan door diens aanhangers.”
 - de eerste zin geeft duidelijk aan dat het hier niet over de lichamelijke dood gaat.
 - wie Satan volgen zullen geen eeuwig leven hebben.

- dit werpt licht op de bekoring door de slang, die de Satan is, in Gen. 3,1-5.
 - ▶ de bekoring is duidelijk geen louter innerlijke gedachte/bekoring of een mythe
 - ▶ maar het gaat uit van een bovenmenselijke persoon

Het late Jodendom.

Engelen

- het bestaan van de duivel is duidelijk in het O.T.
 - ▶ enerzijds worden zijn boze bedoelingen, listen, nijd en leugens absoluut niet verzacht
 - ▶ anderzijds wordt zijn macht niet overdreven
- de profeten spreken zeer weinig over engelen.
- de individualisering van de engelen wordt m.n. duidelijk als ze namen krijgen.
 - ▶ **Rafaël** (*God heeft genezen*) trekt met Tobias op (Tob. 3,16).
 - ▶ rond 167 spreekt het boek Daniël over **Gabriël** (*God is mijn sterkte*), vertaler van visioenen (Dan. 8,16-26; 9,21; Jer. 25,11; 29,10) en
 - ▶ **Michaël** (*Wie is als God?*), verdediger van het Joodse volk (Dan. 10,13.21; 12,1).

Het late Jodendom.

Engelen

- het late Jodendom verliest zich in speculaties en fabels over engelen.
 - ▶ er is sprake van engelenkoren.
 - in Tob. 12,5 noemt Rafaël zich “één van de zeven die staan voor het aanschijn van God”, Michaël is één van de hoogste engelenvorsten.
 - de aantallen variëren:
 - zeven (Tob. 1,25),
 - vier (Eth. Hen. 9,1),
 - zes (Eth. Hen. 20,1), enz.
 - ook natuurverschijnselen werden in de apocriefe literatuur aan engelen toegeschreven, zoals bliksem, donder, en wellicht werden zon en hemellichamen voor engelachtige wezens gehouden (Eth. Hen. 18,13-16).

Het late Jodendom.

Engelen

- hoe stelde men zich de engelen voor in deze tijd?
 - ▶ normaal zijn de engelen onzichtbaar.
 - ▶ als ze zich vertonen dan vertonen ze menselijke kenmerken, maar dan stralend en lichtgevend.
 - “Hun gelaat schittert als kristal” (Eth. Hen. 71,1).
 - hun aanblik is onverdraaglijk voor de vijanden van Israël (3 Macc. 6,18; ook 2 Macc. 3,24-27).

Het N.T.

Engelen in het N.T.

- ook in het N.T. is er geen systematische angelologie te vinden
 - ▶ er is wel een nuchtere kijk op de engelen
 - ▶ alles past binnen de context van de heilsdaden van God
- engelen worden gezien als de “hemelse heerschare” (Lc. 2,13), of als strijders voor God (Mt. 26,53; Ap. 19,14; 12,7).
 - ▶ God beschikt over talloze engelen (Lc. 2,13).
 - ▶ Jezus kon meer dan 12 legioenen engelen krijgen om Hem tegen het lijden te beschermen (Mt. 26,53).
- aantallen:
 - ▶ in Hebr. 12,22 is er sprake over “tienduizenden” engelen
 - ▶ Ap. 5,11 “tienduizenden tienduizenden en duizenden duizendtallen”.
 - ▶ zij vertegenwoordigen de hemelse wereld (Lc. 5,10).

Het N.T.

Engelen als dienaren van God en van de mensen

- De engelen dienen niet enkel God maar ook de Christus.
 - ▶ Zijn conceptie en geboorte worden door engelen verkondigd
 - boodschap aan Maria (Lc. 1,26-28), Jozef (Mt. 1,20v), de herders (Lc. 2,9-14)
 - ▶ een engel waarschuwt
 - Jozef om naar Egypte te vluchten (Mt. 2,13)
 - de wijzen om niet naar Herodes te gaan (Mt. 2,12)
 - Jozef om terug naar huis te keren (Mt. 2,19)
 - ▶ de synoptische bekoringsverhalen spreken over engelen die de Heer in de woestijn dienen (Mc. 1,13; Mt. 4,11).
 - ▶ Lc. 22,43 spreekt over engelen die de Heer troosten in de hof van olijven.
 - ▶ alle evangelisten spreken over engelen op **paasmorgen** bij of in het lege graf
 - één bij Mc. 16,5 en twee bij Mt. 28,2; Lc. 24,4; Joh. 20,12
 - bij de synoptici verkondigen zij de vrouwen dat Jezus verrezen is (Mc. 16,6; Mt. 28,5; Lc. 24,5-7).
 - bij Joh. vragen ze aan Maria Magdalena wie zij zoekt (20,13) zonder haar antwoord te geven. - 19 -

Het N.T.

Engelen als dienaren van God en van de mensen

- volgens Mt. 28,2 heeft een engel de grafsteen weggerold.
- er zijn twee engelen bij de hemelvaart die de apostelen zeggen (Hand. 1,10) dat zij Jezus niet meer zullen zien tot Hij weer zal verschijnen met Zijn engelen.
- in Joh. 1,51 vertelt Jezus zijn leerlingen: *“Ik zeg u: gij zult de hemel open zien en de engelen Gods zien opstijgen en neerdalen in dienst van de Mensenzoon”*.
- ▶ dit laatste is waarschijnlijk een spreekwoord, aansluitend bij het visioen van Jacob, dat niet bedoelt dat men de engelen zal zien maar dat Jezus op een bijzondere wijze met God verbonden is.

Het N.T.

Engelen als dienaren van God en van de mensen

- Jezus is ver verheven boven de engelen (Ef. 1,20; Kol. 2,10)
 - ▶ alle wezens, incl. engelen, zijn geschapen met het oog op Christus (Kol. 1,16).
- Kol. 1,20 vermeldt dat ook de hemelse wezens met God “verzoend” zijn door het kruis. (*“om alles in de hemelen en op de aarde te verzoenen, door Hem alleen”*, ook Ef. 1,10)
 - ▶ kennelijk was de orde van geesten ook verstoord (er wordt er verder niets over gezegd) tot de verzoening met het bloed van Christus deze orde weer herstelde.
 - dit gaat in tegen de algemene opvatting dat de goede engelen geen verzoening nodig hebben
 - en de gevallen engelen niet verzoend kunnen worden
 - ▶ Hoe dit laatste te verklaren?
 - vanaf de oudheid zocht men de oplossing in de interpretatie van “verzoenen” (ἀποκαταλλασσειν), dat gezien werd als “herstellen van de juiste ordening”, of
 - dat Paulus wil zeggen dat alles wat verzoening nodig heeft deze verzoening van Jezus heeft gekregen.

Het N.T.

Engelen als dienaren van God en van de mensen

- omdat Jezus nu in de heerlijkheid van God is, is het vanzelfsprekend dat Hij met de engelen zal komen om te oordelen (Mc. 8,38 par.).
 - ▶ Hij zal ze als een soort militaire herauten uitzenden om met trompetten de uitverkorenen te verzamelen voor de troon van God (Mc. 13,27).

- engelen zijn ook hemelboden van God naar de mensen. Ze geven boodschappen aan mensen:
 - ▶ in dromen of
 - ▶ in wakende toestand of
 - ▶ in een visioen

Het N.T.

Engelen als dienaren van God en van de mensen

- engelen zijn geesten (Hebr. 1,14; Hand. 1,4).
 - ▶ ze laten zich echter soms zien
 - meestal in de gestalte van jonge mannen in witte gewaden
 - ▶ Mt. 28,3 vergelijkt hun aanschijn met een bliksemschicht
 - er verschijnt ook hemels licht met hen (kennelijk het gevolg van hun eigen stralende verschijning)
 - ▶ mensen kunnen schrikken als zij een engel zien
 - ze stellen echter altijd de mensen gerust als zij met een goede boodschap komen

Het N.T.

Engelen als dienaren van God en van de mensen

- engelen helpen mensen in nood.
 - ▶ ze bevrijden de apostelen (Hand. 5,19) en Petrus (Hand. 12,7-11).
 - ▶ een engel sprak Paulus moed in bij de onvermijdelijke schipbreuk en deelde hem mee dat allen gered zouden worden (Hand. 27,23v).
 - ▶ de engelen grijpen ook in bij het werken van de Kerk.
 - ▶ een engel voert Filippus naar de eunuch toe.
 - ▶ zij zijn helpers van de Christenen.
- engelen verheugen zich
 - ▶ in het heil dat God de mensen gegeven heeft
 - ▶ over de rechtvaardigen
 - ▶ over de bekering van de zondaars

Het N.T.

Engelen als dienaren van God en van de mensen

- Jezus zegt een keer dat de “kleinen” een “engel” in de hemel hebben, die daar altijd het aanschijn van God aanschouwt (Mt. 18,10).
- met kleinen zijn kennelijk de eenvoudige mensen (de armen of rechtvaardigen uit het evangelie) bedoeld.
 - ▶ hoe men de samenwerking van mens en engel zag blijkt uit Hand. waar Petrus na zijn bevrijding aanklopt en het dienstmeisje denkt zijn engel te zien (Hand. 12,15).
 - de engel is hier kennelijk gedacht als een soort hemelse dubbelganger.

Het N.T.

Engelen als dienaren van God en van de mensen

- in 1 Kor. 11,10 verlangt Paulus dat de vrouwen in de verzameling van de gemeente hun hoofd bedekken “ter wille van de engelen”.
 - ▶ wat er precies bedoeld is, is niet duidelijk.
 - ▶ is het een verwijzing naar teksten uit bv. Henoeh, waarin sprake is van een seksuele zonde tussen de gevallen engelen en menselijke vrouwen?
- engelen brengen de doden naar de andere wereld (Lc. 16,22).
- bij de opstanding zullen de mensen op engelen lijken, immers ze zullen niet huwen (Mc. 12,25 par).
- op aarde kan de gelijkenis al beginnen, wanneer getuigen van Jezus vervuld worden van de geest kan hun gelaat stralen als dat van een engel (Hand. 6,15).

Het N.T.

Engelen als dienaren van God en van de mensen

- het N.T. spreekt bij gelegenheid over de “engel van de Heer”, overeenkomstig het oud-testamentische “engel van Jahwe/God”.
- hiermee wordt echter geen bijzondere engel bedoeld, maar de engel die toevallig de opdracht vervult.

Het N.T.

De namen van de engelen

- De enige twee namen van engelen in het N.T. zijn **Gabriël** (Lc. 1,19.26) en **Michaël** (Jud. 9; Ap. 12,7).
 - ▶ **Gabriël** brengt de boodschap aan Zacharias en aan Maria.
 - in het O.T. is het Gabriël die profetieën over de eindtijd brengt (Dan. 8,16-26; 9,22-27).
 - ▶ **Michaël**
 - overwint de duivel en zijn engelen (Ap. 12,7-8).
 - is de engel van het nieuwe Israël, de Kerk (vgl. Ap. 12,10-12).
 - in Dan. 10.13.21; 12,2 functioneert hij als de engel van Israël,
 - in de Joodse legende waarin de engelen streden om het lichaam van Mozes
- Gabriël wordt genoemd “die voor God staat” (Lc. 1,19), wat in het licht van de Joodse traditie gezien moet worden als de hoogste engel (Tob. 12,15).
- Michael wordt één keer aartsengel (ἀρχαγγελος) genoemd (Jud. 9) wat ook zijn hoge rang verraadt.

Het N.T.

Engelen als dienaren van God en van de mensen

- vooral de Apocalyps spreekt over engelen in het N.T.
 - ▶ zij geven visioenen en audities.
 - ▶ bevat 7 brieven gericht aan de engelen (= bisschoppen) van de gemeenten in Kl.-Azië
 - ▶ voor de troon van God staan 7 engelen (kennelijk de 7 voornaamste).
 - ▶ ze staan boven de vier winden (7,1v), boven de ruiters die schade aanrichten (9,14).
 - ▶ zeven (kennelijk andere) engelen komen met de laatste plagen.
 - één heeft de macht over het vuur
 - één over het water en één over de afgrond, enz.
 - één engel draagt het zegel van God, waarmee de uitverkorenen getekend worden.
 - één kondigt met een geweldige schreeuw het einde aan .
 - ▶ er zijn meerdere engelen met verschillende opdrachten in het visioen over het oordeel van God.
 - ▶ twee keer valt de ziener neer voor de engel die hem de openbaringen gebracht heeft om hem te vereren.
 - deze wijst dat af omdat ook hijzelf helper van de ziener en van de Christenen is.
 - verering (lees: aanbidding) mag hij enkel voor God hebben.

Het N.T.

Andere bovennatuurlijke wezens.

- het O.T. kent **cherubijnen en serafijnen**.
 - ▶ niet in het N.T., behalve de cherubijnen die genoemd worden in Hebr. 9,5.
- in de Apocalyps zijn deze traditionele figuren samengesmolten tot een groep van vier levende wezens (dieren?) (ζωα)
 - ▶ die de troon van God omgeven (4,6-8, enz.).
 - ▶ ze hebben vóór en achter ogen, zes vleugels (4,6.8).
 - ▶ de een lijkt op een leeuw,
 - ▶ de ander een jonge stier,
 - ▶ de derde een mens en
 - ▶ de vierde een adelaar (4,7).

- ▶ Ze prijzen God onophoudelijk.

Het N.T.

Andere bovennatuurlijke wezens.

- Paulus en 1 Pet. spreken over bovenaardse wezens die tussen God en mens staan, maar die onderscheiden zijn van de engelen in de oude bijbelse betekenis.
- er zijn
 - ▶ “machten” (δυναμεις, virtutes),
 - ▶ “krachten” (ἐξουσιαι, potestates),
 - ▶ “hoogheden” (ἀρχαι, principatus),
 - ▶ “heerschappijen” (κυριοτητες, dominationes),
 - ▶ “tronen” (θρονοι, throni).
- ▶ er wordt niet meegedeeld hoe de groepen onderscheiden zijn of waarom ze zo heten of wat hun taak is.
- ▶ deze wezens zijn, net zoals de engelen, door Christus en voor Hem geschapen en door Zijn bloed “verzoend” (Kol. 1,20).

Het N.T.

Andere bovennatuurlijke wezens.

- kennelijk gaat het meestal over goede geesten.
 - ▶ Christus moet strijden tegen (sommige van) de “heerschappijen” en “krachten”.
 - ▶ het zijn “geesten van de boosheid” die in verbinding staan met de duivel (Ef. 6,12).
 - ▶ ze zullen hun macht verliezen als het eeuwig Rijk Gods aanbreekt (1 Kor. 15,24).
- kennelijk zijn er in al deze groepen goede en slechte engelen.
- het woord **engel**, evenals cherubijn of serafijn is in O.T. en N.T. enkel de uitdrukking van een functie die een bovennatuurlijke geest uitoefent.
- **engel is nog geen aanduiding voor de “natuur” van een engel**,
 - ▶ zoals het in de vroeg-Christelijke tijd en de Middeleeuwen wordt verstaan.

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- in het N.T. is de duivel steeds aanwezig als tegenspeler van Jezus.
- hij heet **Satan** (Mc. 1,13) of duivel (διαβολος).
- bij Paulus één keer **Beliar** (2 Kor. 6,15),
 - ▶ zoals hij ook in Qumran heet.
 - ▶ *Belial* is de Hebreeuwse vorm van de naam en te vinden in de Latijnse vertaling.
- de Synoptici spreken over **Beëlzebul** (Latijnse en Syrische vertaling **Beëlzebub**).
 - ▶ hij heet de “boze”, de “verleider”, de “vijand”, de “onreine” of “boze geest”, de “boze”.
 - ▶ hij is de “vorst dezer wereld”.
 - ▶ bij Paulus zelfs de “god van deze wereld”.
 - ▶ Mt. 3,27 (par): de “sterke”, de “welbewapende”.
 - ▶ Apo.: de “grote draak”, de “oude slang”, de antichrist.

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- de Satan heeft engelen om zich heen die hem helpen.
- hij heerst over de demonen die de mensen schade toebrengen.
 - ▶ een demon kan stomheid veroorzaken, doofheid, blindheid,
 - ▶ kan iemand gek maken,
 - ▶ ziek maken in het algemeen,
 - ▶ aan waarzeggerij doen.
- ook al wordt alles wat er eigenlijk niet hoort te zijn aan de duivel toegeschreven
 - ▶ toch schrijft men niet alle ziektes op zijn conto.
- de boze geesten kunnen iemand bijzondere krachten geven
 - ▶ kunnen mensen die in hun macht zijn kwellen
 - ▶ als willoze werktuigen behandelen.
 - ▶ bezetenen worden echter nooit in het evangelie tot zedelijk verwerpelijke daden gebracht.

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- Satan heeft met de zonde te maken. De duivel zondigt vanaf het begin (1 Joh. 3,8).
 - ▶ de menselijke zondaar “stamt van de duivel”.
 - ▶ zonden zijn “werken van de duivel”.
 - ▶ de Satan verleidt de ganse wereld.
 - ▶ waar het heidendom heerst heeft hij zijn troon.

- er is ook een “synagoge van Satan”, waarvan de leden onterecht zeggen Joden te zijn, en die zich vijandig tegenover de Christenen gedragen (Ap. 2,9; 3,9).

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- de Satan strijdt tegen Jezus, die hem echter overwint.
 - ▶ de bekoringen in de woestijn.
 - ▶ Jezus treedt op als exorcist. Hij drijft de demonen uit door Zijn woord.
 - exorcisme was in zijn tijd geen uitzonderlijke activiteit.
 - ▶ Jezus' optreden is een teken van de nabijheid van het Rijk Gods en van het verval van de macht van de Satan.
 - Jezus ziet “de Satan als een bliksemschicht uit de hemel vallen”.
 - de demonen kennen Jezus als de Messias.
 - als Hij hen uitdrijft dan is dat voor hen verderf en kwelling.

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- bij Lc. en Joh. wordt het lijden van de Heer gezien als een aanval van de Satan.
- Lucas:
 - ▶ vermeldt bij de bekoringen dat de duivel ophield en “*zich van Hem verwijderde tot de vastgestelde tijd*” (= Zijn lijden). (4,13)
 - ▶ vermeldt dat de Satan in Judas voer om Jezus te verraden.
 - ▶ vermeldt het woord van Jezus: “*weet dat de satan heeft geëist u allen te ziften als tarwe*” (22,31).
- Johannes:
 - ▶ het lijden van de Heer is een strijd met de duivel, die hierdoor zijn macht verliest.
 - ▶ wie niet luistert naar het woord van de Heer heeft “de duivel tot vader”.
 - ▶ Satan fluistert Judas in de Heer te verraden.
 - ▶ het einde van Jezus is het “*oordeel over deze wereld*”, waarbij “*de heerser van de wereld buiten geworpen wordt*”.
 - ▶ hij is Jezus’ tegenstander bij het lijden.
 - ▶ hij kan echter niets tegen Hem (14,30).
 - ▶ de H. Geest leert dat in Jezus’ dood “*de heerser van deze wereld geoordeeld werd*” (16,11).

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- de Satan verhindert mensen om te luisterden naar de boodschap van Jezus en zo gered te worden (Mc. 4,15 par.).
- toch blijft na de dood van Jezus nog een zekere macht aan de duivel, om leerlingen ten val te brengen en de Kerk te vervolgen.
 - ▶ in de parabel van het onkruid en de tarwe wordt de vijand die onkruid zaait als de duivel geïdentificeerd.
 - ▶ Ananias bedroog de Kerk, omdat de duivel “*zijn hart vervulde*”.
 - ▶ de duivel kleedt zich als “*een engel van het licht*”.
- Paulus
 - ▶ wijt het mislukken van zijn reisplannen aan de Satan.
 - ▶ ook is de duivel aan het werk
 - als hij (Paulus) lijdt (2 Kor. 12,7),
 - als Christenen tot seksuele zonden vervallen (1 Kor. 7,5)
 - of tot onverzoenbaarheid (2 Kor. 2,11).

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- 1 Pet. 5,8 noemt hem een “brullende leeuw” die rondwaart. De Christen moet tegen hem strijden (Ef. 6,12).
 - ▶ er zijn geesten die van het ware geloof afbrengen,
 - ▶ er zijn valse leren van de demonen,
 - ▶ er is een demonische wijsheid.
- m.n. in de eindtijd zullen de demonen met grote kracht tekeer gaan en mensen tot afval brengen.
- de heidense eredienst is een dienst aan de demonen, waaraan geen Christen mag deelnemen.
- de duivel werpt Christenen in de gevangenis en doodt zelfs een leerling (Ap. 2,13).
- de duivel heeft echter nog maar een korte tijd (Ap. 12,12) om tegen de Kerk te woeden. (Rom. 16,20)

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- de Ap. schildert de confrontatie tussen Christus en de duivel.
 - ▶ deze kan de komst van de Messias niet verhinderen.
 - ▶ dan volgt een strijd tussen Michaël en zijn engelen tegen de duivel en diens engelen, die uit de hemel gestoten worden.
 - dit is een beeld voor de komst van het Rijk Gods en de macht van Christus.
 - ▶ dan bedreigt de Satan de Christenen (Ap. 12,17).
 - twee “dieren”, het ene symbool van een demonische, anti-christelijke staatsmacht, het andere van de “valse profeet” voeren een vernietigingsoorlog. Maar Christus zelf grijpt in (19).
 - beide dieren worden in de “vuurzee” geworpen (19,20), d.w.z. de hel voor de verdoemden.
 - de duivel wordt dan voor “duizend jaar” opgesloten (20,1-4) en dan weer vrijgelaten. Hij doet dan een laatste aanval op de Christenen om vervolgens voor eeuwig in de “vuurzee” geworpen te worden (20,7-10).

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- dit einde wordt overal in het N.T. verwacht.
 - ▶ er is eerst een oordeel over de (slechte) engelen, waaraan volgens Paulus ook de Christenen deelnemen (1 Kor. 6,3).
 - ▶ dan komt de duivel in “het eeuwig vuur” (Mt. 25,41).
 - ▶ ook de demonen wacht het oordeel en het eeuwig vuur.

- het N.T. zet demonen en engelen naast elkaar maar ondanks de voorhanden zijnde overeenkomsten stelt ze hen niet gelijk.
 - ▶ de eerste Christenen hebben beide groepen nog onderscheiden
 - bv. Justinus (ca 100- 165/6), Clemens van Alexandrië (140/150-216/7)
 - ▶ maar al snel ziet men ze (de demonen) ook als engelen
 - ▶ het onderscheid is:
 - engelen zijn goede engelen
 - demonen zijn gevallen engelen.

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- het N.T. geeft geen antwoord op de vraag waar de duivel, zijn engelen en de demonen vandaan komen.
- er wordt af en toe gesproken over de zondigheid van sommige engelen en de straf die erop volgt (Jud. 6; 2 Pet. 2,4).
- omdat God alles goed geschapen heeft is de conclusie gauw gemaakt:
 - ▶ de goed-geschapen engelen die zich van God afkeerden werden slecht.
 - ▶ hoe en wanneer dat gebeurde is onbekend.

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- de leer van de val van de engelen beroept zich op Ap. 12,7-9:
 - ▶ *“Toen brak er in de hemel een oorlog uit. Michaël en zijn engelen moesten oorlog voeren tegen de draak. Ook de draak streed en zijn engelen. Maar zij hielden geen stand en hun plaats werd in de hemel niet meer gevonden. En de grote draak werd neergeworpen, de oude slang, die Duivel en Satan heet, die de hele wereld verleidt; neergeworpen werd hij op de aarde en zijn engelen met hem.”*

- de meeste exegeten zien dit niet als een tekst die over het verleden gaat, maar als apocalyptische uitspraak over de toekomst.
 - ▶ dit betekent niet dat een apocalyptische tekst niets over het verleden zou kunnen zeggen.

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- er zijn andere aanduidingen over de val van de engelen:
 - ▶ 2 Petr. 2,4: “Want ook de engelen die zondigden heeft God niet gespaard, maar naar de onderwereld verwezen en in duistere hollen opgesloten, in afwachting van het Gericht.”
 - ▶ Jud. 6: “Ook de engelen die hun waardigheid niet bewaard hebben en hun hemels verblijf verlieten, houdt God met onverbreekelijke boeien gevangen in het duister van de onderwereld, in afwachting van het oordeel op de grote Dag.”
- deze teksten laten nauwelijks twijfel over (vgl. Joh. 8,44).

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- wat is de aard van hun zonde?
 - ▶ Paulus wijst in 1 Tim. 3,6 op het gevaar van de **hoogmoed**:
 - “opdat hij niet verwaand (τυφωθεῖς) wordt en hem het vonnis van de duivel treft.”
 - ▶ hoe een verheven schepsel als een engel tot zonde is kunnen komen wordt hiermee niet beantwoord.

- Augustinus en Gregorius de Grote stellen dat het een zonde van hoogmoed was.
 - ▶ Gregorius: “angelus absque omni dubio peccavit appetendo esse ut Deus” (Moralia 34,21 (I,63,1)).

Het N.T.

De Satan en het rijk der demonen

- het gevolg van hun zonde is dat zij verbannen werden naar de hel.
- Mt. 25,41: “*Gaat weg van Mij, vervloekten, in het eeuwig vuur dat bereid is voor de duivel en zijn trawanten.*”
- dit vuur is eeuwig.
- de hel staat voor
 - ▶ ondergang, eeuwige pijn
 - ▶ duisternis, waar geweest zal zijn en tandengeknars

Het N.T.

Samenvattend.

- in de voorstellingen van engelen en demonen in het N.T. is veel uit oudere tijden behouden en is er veel dat ons vreemd voorkomt.
- de interpretatie is hier van het grootste belang.
 - ▶ men moet het literaire genre van de tekst in acht nemen en naar de tijdgeest en invalshoek kijken, waardoor men vaak geesten ziet waar wij natuurlijke oorzaken zien.
- men kan geen systematische angelologie of demonologie uit de Schrift afleiden.
- de Schrift geeft ons wel zicht op welke machten er tussen God en mens kunnen staan, ook al weten we in detail niet veel hierover.

De leer van de Kerk over de engelen.

Het vierde Lateraans concilie (1215).

- Het vierde Lateraans concilie tegen de Albigenzen leert:
- *“Wij geloven vast en belijden in alle oprechtheid... dat God de éne oorsprong is van alle dingen, de Schepper van al wat zichtbaar en onzichtbaar is, van het geestelijke en het lichamelijke De duivel echter en de andere demonen zijn door God wel volgens hun natuur goed geschapen, maar zij zijn door zichzelf slecht geworden.”* (DS 800).

Het vierde Lateraans concilie (1215)

Inhoud:

- 1. de geestelijke schepselen zijn door Gods almacht geschapen (en zijn geen emanatie van God. Dit laatste is het kernpunt);
- 2. de schepping heeft een begin in de tijd (tegen een eeuwige schepping);
- 3. alle schepselen zijn goed geschapen;
- 4. enkele schepselen zijn door hun eigen schuld slecht geworden.

Angelologie

St. Thomas van Aquino (1225-1274), doctor Angelicus.

- Engelen zijn door God geschapen geestelijke wezens.
- Thomas benadrukt het geestelijke aspect en sluit beslist de lichamelijkheid van engelen uit.
- Engelen zijn begenadigde wezens.
- Ook de engelen zijn verheven tot de bovennatuurlijke orde.
- In één daad hebben zij voor of tegen God gekozen.

Angelologie

De invloed van de Satan op de wereld.

- 1 Pet. 5,8 verzekert ons dat er in deze wereld bekoring en verleiding bestaat van de kant van de duivel: “*Uw vijand de duivel zwerft rond als een brullende leeuw, op zoek naar een prooi om te verslinden.*” Hij spoort dus aan tot moreel kwaad.
 - ▶ De zondeval, de moord op Abel, het verraad door Judas, de verloochening door Petrus, de leugen van Ananias worden aan zijn inwerking toegeschreven.
 - ▶ De bekoring tast de vrije wil niet aan en gaat niet boven onze krachten.
- Ook fysiek kwaad is mogelijk (Job), of lastig vallen of het iemand moeilijk maken (Paulus). Jezus zelf werd door de Satan op de proef gesteld.
- Uiteindelijk heeft de duivel in Jezus zijn meester gevonden.
 - ▶ De krachtigste bescherming tegen de Satan vindt men door zich onder de bescherming van de Heer te stellen, die duivels uitdreef en deze macht aan Zijn leerlingen gaf (Mc. 6,17).

Angelologie

De invloed van de Satan op de wereld.

- Bezetenheid is mogelijk.
- De duivel neemt dan bezit van de lichamelijke vermogens en van de lagere vermogens van de ziel van een mens.
- Niet van de hogere vermogens (wil en verstand).
- Wanneer de duivel of duivels slechts gedeeltelijk bezit nemen van de lagere vermogens van een mens spreekt men ook over omzetenheid (circumsessio).

Angelologie

Bezetenheid

- Vgl. Jezus die duivels uitdrijft. Hij gaf ook macht aan de leerlingen over boze geesten. Hier moet men opletten voor lichtgelovigheid enerzijds en rationalistisch ongeloof anderzijds.
- Het *Rituale Romanum* waarschuwt voor lichtzinnigheid en duidt de tekenen aan om het te onderkennen:
 - ▶ vreemde talen spreken (xenoglossie)
 - ▶ het weten over verborgen dingen; bv. het bewustzijn van andere mensen (telepathie),
 - ▶ of van toekomstig dingen (voorweten),
 - ▶ of bijzondere werkingen: onmogelijk grote lichaamskrachten, het voortbrengen van geluiden of het beïnvloeden van voorwerpen, zweven, enz.

Excursus

Dionysius de Areopagiet

- het werk van de verder onbekende Dionysius de Areopagiet (begin 6de eeuw) genoot in de Middeleeuwen een enorm gezag.
 - men hield hem voor de bekeerling van Paulus in Athene uit Hand. 17,34

- Dionysius spreekt over de wereld boven de hemel.
 - ▶ deze wereld van de H. Drievuldigheid openbaart zich in de schepping door uitstraling (= neo-platonisme).
 - ▶ de engelen nemen een plaats in tussen God en de Kerk.
 - ▶ de hiërarchie van engelen bestaat uit verschillende rangen.
 - Hij spreekt over die (rang)ordes die alle drie uit drie koren bestaan.

 - (1) Serafijnen, Cherubijnen en Tronen
 - (2) Heerschappijen, Machten en Krachten.
 - (3) Hoogheden, Aartsengelen en Engelen.

Excursus

Dionysius de Areopagiet

- **de hoogste orde: Serafijnen, Cherubijnen en Tronen**
 - ▶ zij leven aan de rand van de godheid.
 - ▶ zij zijn de rustplaatsen van God.
 - ▶ hun taak naar de lagere engelen is het om het weten van God en Zijn voorzienigheid aan hen verder te geven.
- de **Serafijnen** zijn “een eeuwige beweging rond om de goddelijke geheimen, een gloed, een vuur, van brandende ijver van een eeuwige omwenteling”.
- de **Cherubijnen** hebben het vermogen om “de thearchische glans van Gods oorspronkelijke macht te beschouwen.”
- de **Tronen** ervaren zoals hun naam zegt “de kracht dat zij onwankelbaar en voortdurend de ene nabij zij die de hoogst is... ze genieten het privilege door God als troon gebruikt te worden”

Excursus

Dionysius de Areopagiet

- **de middelste orde: Heerschappijen, Machten en Krachten.**
 - ▶ **deze tweede orde ontvangt licht van de eerste orde.**
 - de kennis van God wordt hen trapsgewijs verder gegeven.
 - de hiërarchische daden van reiniging, verlichting en vervolmaking zijn in de lagere engelen het werk van de hogere.
- de **Heerschappijen** zijn “een geestelijke verheffing, vrij van alle aardse compromissen... met de kracht om naar de ware heerschappij en het principe van ieder heerschappij te streven”.
- de **Krachten** tonen een “moedige en vaste standvastigheid in hun bezigheden, waarin ze gelijkvormig zijn aan God.”
- de **Machten** bezitten een “volkomen geordende geestelijke macht, die niet van deze wereld is.”

Excursus

Dionysius de Areopagiet

- de laagste orde: Hoogheden, Aartsengelen en Engelen.
- de Hoogheden bezitten leidersvermogens (“Principe boven elk principe”), zij kunnen God door de harmonie van hun leiding openbaren.
- de Aartsengelen staan tussen engelen en heerschappijen
 - ze ontvangen van de Heerschappijen het zegel van het principe en
 - kunnen zoals de engelen goddelijke verlichting verder geven.
- de Engelen maken de goddelijke Openbaring toegankelijk voor de mensen, door reiniging, verlichting en vereniging.

Excursus

Dionysius de Areopagiet

- het kernstuk van Dionysius' angelologie is de “verlichting”.
 - ▶ kennis is deelnemen aan het Licht van God.
 - ▶ deze deelname is alleen binnen de eerste orde van engelen direct, de volgende ordes en de mens krijgen het door bemiddeling van de hogere engelen.
 - ▶ de laagste rangen verheffen zich tot de hogere door reiniging, verlichting en vereniging.
- deze angelologie is de eerste poging om een verbinding tussen de engelen en het geestelijke leven van de Christenen te leggen.
 - ▶ de angelologie heeft hier niet met de empirische werkelijkheid van doen, ze is geïntegreerd in een eigen (aardige) neo-platonistische theorie over het heelal.
 - ▶ dit beeld klonk ook na in de Westerse middeleeuwse wereld.

Einde

